

Lektio

Veera Kangaspunta

Verkkouutisten kommentit Julkista osallistumista ja henkilökohtaisten päämäärien tavoittelua

Olen viimeisen seitsemän vuoden aikana vastannut monta kertaa kysymykseen siitä, mitä tutkin. Kun kysyjälle vastaa: ”verkkouutisten kommentointia”, saa aika usein, tietysti kysyjästä riippuen, varautua erilaisiin jatkokysymyksiin tai mielipideryöppyyyn. ”Entäs sosiaalinen media – oletko tutkinut somea?”, ”miten ne kommentit saataisiin asialliseksi?” tai ”onhan ne kommentit kamalaa luettavaa, eikö?” Näissä keskusteluissa tulee näkyväksi se, että yhtäältä verkkouutisten kommentteja ei välttämättä tunnisteta omana ja varsin ainutlaatuisena verkkokeskustelun muotonaan tai ne halutaan ohittaa tai niputtaa yhteen vaikkapa sosiaalisen median kanssa. Kommentti mikä kommentti.

Toisaalta, ja kenties eniten, kommentteja koskevassa keskustelussa näkyy se, miten yksien epätoivottu toiminta leimaa koko ilmiön. Jopa mediatutkimuksen kentällä on päädytty väheksymään kommenttien merkitystä ilman varsinaisia analyttisiä perusteita. Lisäksi huomio on saatettu kiinnittää yksinomaan esimerkiksi epäasiallisiin kommentteihin, vaikka ne edustaisivat muutamaa prosenttia tutkimusaineistosta. Tulos ei olekaan se, että kommentteista 95 % on jollain tapaa asiallisia, vaan se, että 5 % ei ole.

Kun aloitin tutkimustani verkkouutisten kommenttien parissa, aikaisempaa tutkimusta oli olemassa melko vähän. Edelleen esimerkiksi suomalaista kommentointia on tutkittu mielestäni rajallisesti. Kommentit toki tarjoavat kiintoisan tutkimusaineiston erilaisista aiheista ja ilmiöistä, vaikkapa tietystä aiheesta käydystä keskustelusta, ja tällaisia tutkimuksia on tehtykin. Mutta kiinnostus sitä kohtaan, mistä kommentteissa itsessään on käyttäjien toimintana oikeastaan kysymys, on ollut vähäistä.

Käytännössä kommenttitutkimus oli seitsemän vuotta sitten suomalaisittain aika lailla tyhjä taulu, ja siksi väitöstutkimukseni pitää sisällään erilaisia tavoitteita. Halusin

ottaa verkkouutisten kommentointia ilmiönä ja tutkimuskohteena haltuun ja perustella sitä, miksi kommentointi on tutkimuskohteena ainutlaatuinen ja miksi sitä on syytä ymmärtää paremmin. Tästä muotoutui eräänlainen laava empiirinen kysymys siitä, mistä kaikista kommenteissa on tai voi olla käyttäjien toimintana kyse. Edelleen tämän kysymyksen kautta päädyin pohtimaan kommentoinnin käsitteellistä puolta eli sitä, miten kommentointi käyttäjien toimintana on mahdollista käsittää, erityisesti suhteessa suomenkieliseen julkison käsitteeseen. Lisäksi, koska oli selvää, ettei kommentteja ollut tutkittu systemaattisesti, halusin testata erilaisia tutkimusmenetelmiä ja niiden mahdollisuuksia kommenttiaineiston analysoinnissa. Eli miten kommentteja voi tai on mielekästä tutkia?

Tutkimusaineistoni muodostivat Talvivaaran vuoden 2012 kipsisakka-altaan vuotoa koskevat verkkouutiset ja erityisesti niihin liittyvät kommentit. Talvivaaran tapaus itsessään tarjosi mielestäni kiinnostavan esimerkin aiheesta, jolla on sekä paikallinen että valtakunnallinen ulottuvuus. Kaivoksen negatiiviset ja positiiviset vaikutukset konkretisoituvat paikallisella tasolla, mutta Talvivaara edusti myös hyvin keskeistä toimijaa valtakunnallisessa kaivoskeskustelussa. Tästä syystä valitsin tarkasteluun kolme erilaista verkkolehteä: Paikallisen *Sotkamo-lehden*, koska kaivos sijaitsee Sotkamossa. Maakunnallisen *Kainuun Sanomat*, ja valtakunnallisen *Helsingin Sanomat*. Tarkastelin tätä tapausta ajanjaksolta marraskuusta 2012 toukokuuhun 2013, eli en keskittynyt pelkästään vuotoon yksittäisenä tapahtumana, vaan laajempaan kokonaisuuteen ja vuodosta alkaneeseen tapahtumaketjuun.

Näistä aineksista, erilaisista tutkimuskysymyksistä ja -tavoitteista sekä valitusta Talvivaara-aineistosta, syntyi neljä artikkelia, joissa kaikissa ohjaavana kärkenä oli kuvaamani pyrkimys selvittää sitä, mistä kommenteissa on käyttäjien toimintana kyse. Jokaisessa artikkelissa tarkastelin tapausta ja aineistoa erilaisen menetelmän ja sen testaamisen kautta ja samalla pohdin sitä, millaisena julkison tai julkisen ja kommentoinnin suhde valitusta perspektiivistä näyttäytyy. Eli, kun analysoin kommentointia esimerkiksi keskusteluanalyysin keinoin, ideana oli selvittää, mitä voimme ilmiöstä tämän menetelmän avulla ymmärtää ja millaisia käsitteellisiä puolia siitä avautuu, sekä lisäksi, miten valittu menetelmä kommentoinnin tutkimukseen soveltuu. Väitöksen johdantolukuun olen pyrkinyt kokoamaan näiden erilaisten osatutkimusten tuloksia.

Käsitteellinen polku on tässä tutkimuksessa ollut yhtä aikaa selkeä ja todella vaativa. Julkiso ei tietenkään valikoitunut käsitteeksi mitenkään itsestään. Lisäksi julkisoon ja julkiseen tarttuminen tarkoitti melkoista haastetta. Joka tapauksessa alusta asti vaikutti siltä, että juuri suomenkielinen julkison käsite tavoitti jotain erityistä kommentoijien toiminnasta. Samalla oli kiinnostavaa, että kommentointia oli tapana arvioida ikään kuin samalla kriteeristöllä kuin julkisoakin. Onko keskustelu järkipäistä? Onko keskustelu harkitsevaa? Onko keskustelu yhteiskunnallisesti merkityksellistä? Ja niin edelleen.

Varsinkin kansainvälisessä kommenttitutkimuksessa julkisuusteoreettisella ajattelulla on vankka jalansija, ja sekä kommentoinnin että julkison ymmärtämisessä on varsin tärkeää ymmärtää tietty painotus tai merkitys, joka tästä asetelmasta seuraa. Kommentteista käytävään tieteelliseen keskusteluun on vaikea osallistua, jos itseään ei asemoi mitenkään suhteessa erilaisiin julkisuuden teorioihin. Vastaavasti julkison käsitettä on vaikea lähteä kokkailemaan, jos ei tunnista julkisuusteoriaa sen yhtenä raaka-aineena. Vaikka itse jossain kohtaa ajattelin, että voisin välttää esimerkiksi oman annokseni Ha-

bermasia, jokainen valinta ohjasi tavalla tai toisella hänenkin töidensä äärelle. Asetelman kerrostuneisuuden takia erityisesti väitökseni johdantoluvussa pilkon pala palalta sen, miten julkisuus on omassa tutkimuksessani kehittynyt.

Pyrin kuitenkin alusta asti kääntämään käsitteellisen kysymyksen toisin, enkä kysynyt kommenttien äärellä, edustavatko ne riittävästi jotakin. Lähdin siitä oletuksesta, että julkisuus kuvaa käsitteenä yksilön toimijuutta, jonka pontimena on yksityisen rajan ylittäminen eli julkinen osallistuminen jaettujen ongelmien ja kysymysten äärellä. Kyse on puhtaasti käsitteellisestä rajasta, mutta se auttaa käyttäjien toiminnan erilaisten päämäärien ja käytäntöjen ymmärtämisessä. Yksittäistä kommenttia, sen kontekstin huomioon ottaen, on mahdollista tarkastella kysymällä, toteutuuko tässä pyrkimys julkisesta osallistumisesta. Tällainen pyrkimys voi joskus olla hyvinkin epämääräinen yritys kääntää keskustelun suuntaa tai vaikuttaa muiden mielipiteeseen, mutta silti sen ydin on tai voi olla henkilökohtaisten tavoitteiden sijaan laajemmassa kokonaisuudessa.

Tutkimukseni myös osoitti, että kommentoivat käyttäjät voivat tunnistaa oman osallisuutensa, roolinsa ja mahdollisuutensa julkisissa keskusteluissa. He tunnistavat myös muiden keskustelijoiden rooleja ja positioita, ja haastavat näitä asetelmia. Esimerkiksi osa kommentoijista pyrki systemaattisesti asemoimaan itseään tasavertaiseksi keskustelukumppaniksi suhteessa uutisessa puhuvaan viranomaiseen tai vastaavaan tahtoon, eikä näin ollen tyytynyt puhuteltavan ja kuuntelevan kansalaisen rooliin.

Julkison osalta haluan myös korostaa, että julkisuus yksilön toimijuutena sallii rinnakkaisia toimijuuksia. Tarkasteleman kommentoijat toimivat mielestäni monenlaisissa rooleissa, ja välillä hyvinkin kaukana julkisoudesta, esimerkiksi silloin, kun kommenteissa tuotettiin omaa asiantuntijamainetta tai purettiin mielipahaa eli pysyteltiin jokseenkin henkilökohtaisella tasolla. Samassa kommentissa saattoi silti olla aineksia julkisoudesta, vaikkapa ehdotus siitä, mitä ongelman ratkaisemiseksi pitäisi tehdä. Näin ymmärrettynä julkisuus tarjoaa siis työkaluja julkisen osallistumisen monipuoliseen tarkasteluun ja käsittelemiseen.

Julkisokeskustelusta huolimatta olin tutkimuksessani kiinnostunut kommentoinnista kokonaisuudessaan, enkä pyrkinyt rajaamaan tarkasteluani yksinomaan julkiseen toimintaan. Toki aineiston rajaaminen pelkkiin kommentteihin ja yhteen tapaukseen rajaa tarkasteluperspektiiviä, mutta pyrin koko ajan seuraamaan tavoitettani kommentoinnin kokonaisvaltaisesta ymmärtämisestä. Menetelmäkokeilut olivat yksi tapa suunnata erilaisia katseita tarkasteltuun ilmiöön. Kaiken kaikkiaan hyödynsin tutkimuksessani keskusteluanalyysia, kriittistä diskurssianalyysia, sosiaalista verkostanalyysia sekä perinteisempää sisällönanalyysia. Jälkikäteen voi todeta, että tällainen testaaminen on varsin toimiva tapa ottaa vähän tutkittu kohde haltuun. Esimerkiksi keskusteluanalyysi, jota hyödynsin ensimmäisenä, antoi tiettyjä vastauksia ja nosti lisäksi esille uusia kysymyksiä, joihin etsin vastausta seuraavien menetelmien avulla.

Tässä kohtaa on tietenkin kiinnostavaa pohtia, mitä sitten sain selville, eli mistä kommenteissa on käyttäjien toimintana kyse. Yksiselitteistä vastausta on tietenkin mahdoton antaa, koska käyttäjien toiminta pitää sisällään niin monenlaisia aineksia. Mutta moniselitteisesti voidaan todeta ainakin seuraavaa: Ensinnäkin kommenteissa on kyse keskustelusta erilaisten keskustelukumppaneiden kanssa. Kyse voi olla uutisessa puhuvasta virkamiehestä tai yksittäisestä kommentoijasta tai laveammin muista, oletetusta kuulijajoukosta. Joka tapauksessa keskustelukumppanilla on merkitystä. Toiseksi kommentteihin latautuu erilaisia tavoitteita, joko henkilökohtaisia tai jaettuja tai sekä että. Tavoitteena voi yhtä lailla olla itsensä viihdyttäminen tai vakavaksi tulkitun ongelman

ratkaiseminen. Kolmanneksi kommentointi on varsin kontekstisidonnaista. Määrittävä konteksti voi olla joko verkkolehden tarjoama tekninen konteksti tai maantieteellinen konteksti, mutta myös yksilön oma konteksti ja edelleen, näiden kaikkien kontekstien kokonaisuus. Ja neljänneksi kommentteissa, kuten kaikessa ihmisten toiminnassa, on kyse tunteista. Tunteet myös nivoutuvat kaikkeen edellä kuvattuun. Keskustelukumppani on merkityksellinen tietyn tunteen takia, tavoite on merkityksellinen tavoite tietyn tunteen takia, aihe on merkityksellinen tietyn tunteen takia, ja konteksti on merkityksellinen tietyn tunteen takia.

Yhteenvetäen verkkouutisten kommentteissa ei ainakaan ole kyse päämäärättömästä huutelusta, vaan käyttäjien toiminnasta, jolla voi olla heille itselleen erilaisia merkityksiä ja jolla on myös yhteiskunnallista merkitystä. On mielestäni äärimmäisen kiinnostavaa, että ihmiset haluavat keskustella jaetuista ongelmista julkisesti juuri uutisten äärellä, ja kommentoinnin volyymin perusteella tällainen tarve on laajasti olemassa.

Tutkimusprosessissa itselleni tutkijana erityisen merkittävää oli ymmärrys verkkouutisia kommentoivien käyttäjien yksilöllisyydestä. Jokaisen kommentin kohdalla voi pysähtyä pohtimaan sitä, millaiset tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että käyttäjä on päättänyt kommentoida juuri tätä uutista, päättänyt kommentoida sitä tietyllä tavalla ja niin edelleen. Tällaisen tarkastelun tueksi muotoilin tutkimukseni lopuksi erilaisten tekijöiden kokonaisuuden, johon ryhmittelin niin sanottuja medialähtöisiä tekijöitä ja käyttäjälähtöisiä tekijöitä.

Medialähtöiseksi ymmärrän lehden kontekstin, alustan tekniset ominaisuudet, valitsevan kommentointikuluttuurin, uutisartikkelin ominaisuudet ja muiden käyttäjien toiminnan. Käyttäjälähtöisiksi ymmärrän käyttäjän oman kontekstin, käyttäjätyypin ja totutun toimintamallin, uutisaiheen merkityksen, koetun keskustelukumppanin ja motiivit. Nämä toisiinsa nivoutuvat tekijät vaikuttavat käyttäjien toimintaan eri tavoin ja usein yhdessä.

Esimerkiksi, vaikka paikallislehden verkkouutisten aihe tuntuisi yksittäisestä käyttäjästä vähemmän merkitykselliseltä, hän saattaa päättää kommentoida, jos kokee muiden kommenttien antavan siihen aiheita. Tai vastaavasti, käyttäjä voi olla hyvinkin sitoutunut osallistumaan vaikkapa itselleen tärkeiksi kokemien ilmastoaiheisten uutisten kommentointiin tuttujen nimimerkkien kanssa Helsingin Sanomien kommenttiketjuissa, ja tällöin hän kommentoi ilmastouutisia jopa uutisen tarkemmasta sisällöstä riippumatta. Olennaista tässä erilaisten tekijöiden hahmotelmassa on kommentoinnin ja ylipäätään ihmisten toiminnan monimutkaisuuden sekä kerrostuvan ja limittyvän luonteen ymmärtäminen.

Väitöstutkimus on aina prosessi, ja kommenttien tutkimuksessa kohde elää ja muuttuu nopealla tahdilla. Uutisten kommentointi on ehtinyt seitsemässä vuodessa muuttua. Vaikka verkkouutiset ovat yhä useamman pääasiallinen uutislähde, verkkolehden omilla sivuilla kommentoidaan entistä vähemmän varsinkin maksumuurien takia. Toisaalta uutisten kommentointi on siirtynyt muille alustoille eli kommenttien määrä ei välttämättä ole vähentynyt. Mielestäni on joka tapauksessa selvää, että kommentoinnilla on paljon annettavaa mediatutkimuksen kohteena. Uutisiin kytkeytyvät kommenttikeskustelut tekevät monella tapaa näkyväksi sitä, miten moninaisin tavoin käyttäjät hyödyntävät verkkouutisia sekä julkisessa osallistumisessa että henkilökohtaisten päämääriensä tavoittelemisessa. Käyttäjät jakavat uutisen tietyin saatesanoin, linkittävät uutisia kommentteiksi, keskustelevat uutisista erilaisilla foorumeilla ja niin edelleen.

Tämä toiminta on itsessään varsin kiinnostavaa. Lisäksi se tarjoaa aineksia yhä uusille pohdinnoille siitä, mitä julkinen osallistuminen on tai voi olla.

YTM Veera Kangaspunnan mediatutkimukseen kuuluva väitöskirja Verkkouutisten kommentit julkisen osallistumisen muotona ja julkisen rajapinnoilla tarkastettiin Tampereen yliopiston Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunnassa perjantaina 22.1.2021.